

ĒIROPAS REĢIONĀLO VAI MINORITĀŠU VALODU HARTA

Paskaidrojošais ziņojums

Paskaidrojošais ziņojums

levads

1. Daudzu Eiropas valstu teritorijās atrodas reģionālas autohtonas grupas, kuras runā citā valodā nekā lielākā iedzīvotāju daļa. Šāda situācija radusies vēsturisku notikumu rezultātā, jo valstu veidošanās nav notikusi precīzi pa robežām, kas atdala vienu valodu no otras. Lielākās kopienas ir pārņēmušas mazās kopienas.
2. Šādu reģionālo vai minoritāšu valodu demogrāfiskā situācija var būt ļoti atšķirīga - sākot no dažiem tūkstošiem valodas lietotāju līdz pat vairākiem miljoniem. Tikpat atšķirīga ir atsevišķu valstu likumdošana un prakse attiecībā uz šīm valodām. Tomēr daudzām no tām lielākā vai mazākā mērā raksturīga nestabilitāte. Vēl vairāk - lai kā tas arī būtu bijis pagātnē, šobrīd draudi, ar kuriem saskaras šīs reģionālās vai minoritāšu valodas, nereti ir saistīti ar neizbēgami standartus pagērošās modernās civilizācijas ietekmi un, jo sevišķi, plašsaziņas līdzekļu veicināto nedraudzīgo vidi, kā arī ar valdības asimilācijas politiku.
3. Daudzu gadu garumā dažādas Eiropas Padomes institūcijas ir paudušas savas bažas par situāciju ar reģionālajām vai minoritāšu valodām. Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 14. punktā noteikti nediskriminācijas principi, jo sevišķi ārpus likuma pasludinot, vismaz attiecībā uz šajā Konvencijā garantēto tiesību un brīvību īstenošanu, jebkādu diskrimināciju, kuras pamatā ir valoda vai saistība ar kādu nacionālo minoritāti. Lai gan tas ir svarīgi, tomēr tas tikai piešķir indivīdiem tiesības netikt pakļautiem diskriminācijai, taču nenodrošina pozitīvu aizsardzības sistēmu minoritāšu valodām un kopienām, kuras runā šajās valodās, kā to jau 1957. gadā atzīmēja Konsultatīvā asambleja savā rezolūcijā Nr. 136. 1961. gadā savā rekomendācijā Nr. 285 Parlamentārā asambleja aicināja izveidot aizsardzības pasākumus, lai papildinātu Eiropas Konvenciju, paredzot mazākumtautību tiesību aizsardzību baudīt savu kultūru, runāt savā dzimtajā valodā, izveidot savas skolas un tamlīdzīgi.
4. Visbeidzot, 1981. gadā Eiropas Padomes Parlamentārā asambleja pieņēma rekomendāciju 928 par izglītības un kultūras problēmām, kas radušās sakarā ar Eiropas minoritāšu valodām un dialektiem, un tajā pašā gadā Eiropas Parlaments pieņēma rezolūciju par šiem pašiem jautājumiem. Abos dokumentos tika secināts, ka nepieciešams izstrādāt reģionālo vai minoritāšu valodu un kultūru hartas projektu.
5. Rīkojoties saskaņā ar šīm rekomendācijām un rezolūcijām, Eiropas Vietējo un reģionālo varu pastāvīgā konference (*Standing Conference of Local and Regional Authorities of Europe* (CLRAE)) nolēma uzņemties Eiropas Reģionālo vai minoritāšu valodu hartas izveidi attiecībā uz to lomu, kura paredzēta vietējai un reģionālajai varai saistībā ar valodām un kultūru vietējā un reģionālā līmenī.
6. Sagatavošanas darbu ietvaros pirms hartas projekta izveides uzsākšanas tika veikti pētījumi par reģionālo vai minoritāšu valodu faktisko situāciju Eiropā. 1984. gadā notika publiska lietas izskatīšana, kurā piedalījās 250 dalībnieki un tika pārstāvētas 40 valodas. Piepalīdzot ekspertu grupai, tika izveidots sākotnējais projekts. Ņemot vērā Eiropas Padomes Parlamentārās asamblejas un Eiropas Parlamenta spēcīgo un nepārtraukto interesi par šo tēmu, pirmā no tām piedalījās hartas izstrādāšanas procesā, uzturot saziņu ar otrās institūcijas kompetentajiem locekļiem.
7. Visbeidzot, savā rezolūcijā 192 (1988) Pastāvīgā konference piedāvāja hartas tekstu, kas bija veidots tā, lai iegūtu konvencijas statusu.
8. Pamatojoties uz šo iniciatīvu, kuru atbalstīja Parlamentārā asambleja ar viedokli 142 (1988), Ministru komiteja izveidoja *ad hoc* ekspertu komiteju par reģionālajām vai minoritāšu valodām Eiropā (CAHLR), kuras uzdevums bija izstrādāt hartu, paturot prātā Pastāvīgās konferences tekstu. Šī starpvaldību komiteja uzsāka savu darbu 1989. gada beigās. Ņemot vērā abu institūciju nozīmīgo lomu šī projekta veicināšanā, sēdēs piedalījās gan CLRAE, gan Parlamentārās asamblejas pārstāvji. Pirms hartas projekta gala versijas iesniegšanas Ministru komitejai 1992. gadā CAHLR konsultējās un ņēma vērā Eiropas Padomes paspārnē

esošo vairāku specializēto komiteju (kultūras, izglītības, cilvēktiesību, juridiskās sadarbības, noziegumu problēmu, vietējo un reģionālo varu un plašsaziņas līdzekļu jautājumos), kā arī Eiropas Komisijas par demokrātiju caur likuma spēku viedokli.

9. Ministru komiteja pieņēma šo hartu kā konvenciju Ministru vietnieku 478. sanāsmē 1992. gada 25. jūnijā un 1992. gada 5. novembrī Strasbūrā atvēra to parakstīšanai.

Vispārīgie apsvērumi

Hartas mērķi

10. Kā skaidri norādīts tās preambulā, Hartas primārais mērķis ir kultūra. Tā plānota, lai aizsargātu un veicinātu reģionālās vai minoritāšu valodas kā Eiropas kultūras mantojuma apdraudētu aspektu. Šī iemesla dēļ tā ne vien satur nediskriminācijas noteikumu attiecībā uz šo valodu lietošanu, bet arī nosaka pasākumus, kas nodrošina aktīvu atbalstu tām: mērķis ir nodrošināt, cik vien tas ir pamatoti iespējams, reģionālo vai minoritāšu valodu izmantošanu izglītībā un plašsaziņas līdzekļos, un atļaut to lietošanu tiesu un valsts pārvaldes iestādēs, ekonomiskajā un sociālajā dzīvē, kā arī kultūras pasākumos. Tikai šādā veidā pastāv iespēja atļūdzināt šīm valodām, kur tas nepieciešams, par nelabvēlīgajiem apstākļiem pagātnē, kā arī saglabāt un attīstīt tās kā Eiropas kultūras identitātes dzīvo šķautni.

11. Harta aizsargā un veicina reģionālās vai minoritāšu valodas, nevis lingvistiskās minoritātes. Šī iemesla dēļ uzsvars ir likts uz kultūras dimensiju un reģionālo vai minoritāšu valodu izmantošanu visos to lietotāju dzīves aspektos. Harta nenosaka nekādas reģionālo vai minoritāšu valodu lietotāju individuālās vai kolektīvās tiesības. Tomēr pušu saistībām attiecībā uz šo valodu statusu un vietējai likumdošanai, kas jāievieš saskaņā ar Hartas nosacījumiem, būs acīmredzams iespaids uz attiecīgo kopienu un to individuālo locekļu situāciju.

12. CLRAE iecerēja un stādīja priekšā Hartas projektu pirms Centrālo un Austrumeiropu skāra dramatiskās izmaiņas, un tā atspoguļo to valstu vajadzības, kuras jau tajā laikā bija Eiropas Padomes locekles. Tomēr šīs Hartas un tās pieejas nozīmība Centrālās un Austrumeiropas valstu situācijai kopš tā laika ir apstiprināta ar ievērojamo interesi, ko izrādījuši vairāku šo valstu pārstāvji, iedibinot Eiropas standartus šajā jomā.

13. Hartas projekts nerisina to tautību problēmas, kuras tiecas pēc neatkarības vai pārmaiņām robežu aspektā. Sagaidāms, ka tā var palīdzēt - izmērāmā un reālistiskā veidā - remdēt to mazākumtautību problēmas, kuru valoda ir viņu atšķirības pazīme, palīdzot tiem labāk justies tajā valstī, kurā vēsture tos nolikusi. Nekādā veidā nepastiprinot sadalīšanās tendences, iespēju uzlabošana lietot reģionālās vai minoritāšu valodas dažādās dzīves jomās var tikai iedrošināt tās grupas, kuras runā šajās valodās, atstāt aiz muguras pagātnes aizvainojumus, kas traucēja tām pieņemt savu vietu valstī, kurā viņi dzīvo, un Eiropā kopumā.

14. Šajā kontekstā jāuzsver, ka Harta neskata attiecības starp oficiālajām valodām un reģionālajām vai minoritāšu valodām konkurences vai antagonisma izpratnē. Tā drīzāk ar nolūku pieņem daudz kultūru un multilingvālu pieeju, kurā ikvienai valodas kategorijai ir sava pienācīga vieta. Šī pieeja pilnībā atbilst tām vērtībām, par kurām tradicionāli iestājusies Eiropas Padome, kā arī tās centieniem veicināt ciešākas saiknes starp tautām, palielināt Eiropas sadarbību un labāku izpratni dažādu iedzīvotāju grupu starpā vienas valsts ietvaros, balstoties uz daudz kultūras pamatiem.

15. Harta nerisina jauno, bieži ne Eiropas valodu situāciju, kuras var būt radušās Līgumslēdzējās valstīs nesenās migrācijas pieplūdumu rezultātā, kuras pamatā bieži vien ir ekonomiski apsvērumi. Gadījumā, ja iedzīvotāji runā šajās valodās, rodas specifiskas integrācijas problēmas. CAHLR viedoklis ir tāds, ka šīs problēmas ir pelnījušas, lai tās tiktu risinātas atsevišķi, ja nepieciešams, īpaši šim nolūkam radot likumdošanas aktus.

16. Visbeidzot, nepieciešams atzīmēt, ka dažas Eiropas Padomes dalībvalstis jau ir ieviesušas pasākumus, kas sniedzas tālāk par dažiem Hartas noteikumiem. Hartas noteikumiem nav jāmazina valstu tiesības tā rīkoties.

Pamata jēdzieni un pieeja

Valodas jēdziens

17. Valodas jēdziens, kā tas tiek lietots Hartā, galvenokārt attiecas uz valodas kultūras funkciju. Tādēļ tas nav subjektīvi definēts tādā veidā, lai ziedotu individuālās tiesības, tas ir tiesības runāt "pašam savā valodā", katram individuam ļaujot noteikt, kura valoda tā ir. Tāpat uzsvars nav likts uz politiski sociālo vai etnisko definīciju, raksturojot valodu kā noteiktas sociālās vai etniskās grupas izpausmes līdzekli. Tādējādi Harta var atturēties no lingvistiskās minoritātes jēdziena definēšanas, jo tās mērķis nav nostiprināt etnisko un/vai kultūras minoritāšu grupu tiesības, bet gan aizsargāt un veicināt reģionālās vai minoritāšu valodas kā tādas.

Izmantotā terminoloģija

18. Izvēloties no citiem formulējumiem kā, piemēram, "mazāk izplatītās valodas", CAHLR deva priekšroku jēdzienam "reģionālās vai minoritāšu valodas". Īpašības vārds "reģionāls" apzīmē valodas, kuras tiek lietotas ierobežotā attiecīgās valsts teritorijas daļā, kurā piedevām ir iespējams, ka to lieto lielākā pilsoņu daļa. Jēdziens "minoritāte" attiecas uz situāciju, kurā šo valodu lieto vai nu personas, kuras nekoncentrējas noteiktā valsts teritorijas daļā, vai to lieto personu grupas, kuras lai gan ir koncentrējušās valsts teritorijas noteiktā daļā skaitliski ir mazākas nekā tie iedzīvotāji šajā reģionā, kas runā valsts vairākuma valodā. Abi īpašības vārdi tādējādi attiecas uz faktiskiem kritērijiem un nevis uz juridisku priekšstatu un jebkurā gadījumā attiecas uz situāciju attiecīgajā valstī (piemēram, minoritātes valoda vienā valstī var būt vairākuma valoda citā valstī).

Atšķirību trūkums reģionālo vai minoritāšu valodu dažādu "kategoriju" starpā

19. Hartas autori nonāca konfrontācijā ar problēmu, kas saistīta ar būtiskajām atšķirībām, kādas pastāv attiecībā uz reģionālo vai minoritāšu valodu situāciju Eiropā. Dažas valodas aptver relatīvi lielu teritoriju, tās runā ievērojams skaits iedzīvotāju, un tās bauda noteiktas attīstības iespējas un kultūras stabilitāti; citas lieto vien ļoti neliela iedzīvotāju daļa, ierobežotā teritorijā vai ļoti iezīmētā minoritātes kontekstā, un tās ir jau ar ievērojami traucētu izdzīvošanas un attīstības potenciālu.

20. Tomēr tika nolemts necensties definēt valodu dažādas kategorijas atbilstoši to objektīvajai situācijai. Šāda pieeja nebūtu taisnīga attiecībā uz valodu situāciju daudzveidību Eiropā. Praksē katra reģionālā vai minoritātes valoda ir īpašs gadījums un ir bezmērķīgi censties tās iespiest noteiktās grupās. Tika pieņemts lēmums saglabāt vienotu priekšstatu par reģionālajām vai minoritāšu valodām, vienlaicīgi radot iespēju valstīm pieņemt atbilstošus pasākumus attiecībā uz katras reģionālās vai minoritāšu valodas situāciju.

Eiropas reģionālo vai minoritāšu valodu saraksta trūkums

21. Harta neprecizē, kuras Eiropas valodas atbilst reģionālo vai minoritāšu valodu jēdzienam kā tas noteikts tās pirmajā pantā. Patiesībā sagatavošanās pētījums par lingvistisko situāciju Eiropā, kuru veica Eiropas Vietējo un reģionālo varu pastāvīgā konference, mudināja Hartas autorus atturēties no tā, lai pielikumā pievienotu reģionālo vai minoritāšu valodu sarakstu. Lai cik pieredzējuši eksperti būtu tā sastādītāji, šāds saraksts noteikti tiktu plaši apspriests uz lingvistiskiem vai citiem pamatiem. Turklāt tā vērtība būtu ierobežota, jo noteikt to, kādiem noteikumiem jāattiecas tieši uz kuru valodu, lielā mērā atstāts pušu ziņā saskaņā ar Hartas III daļu. Harta izvirza atbilstošus risinājumus dažādām situācijām saistībā ar individuāli reģionālām vai minoritāšu valodām, bet pārāgri nepieņem, kas ir šī specifiskā situācija konkrētajos

gadījumos.

Hartas struktūra

22. No vienas puses, Harta iedibina to principu pamata kodolu, kuri noteikti III daļā un kuri attiecas uz visām reģionālajām vai minoritāšu valodām. No otras puses, Hartas III daļa satur virkni īpašu nosacījumu, kas attiecas uz reģionālo vai minoritāšu valodu vietu dažādās kopienas dzīves nozarēs: valstīm individuāli ir brīvība, ar zināmiem ierobežojumiem, noteikt, kuri no šiem noteikumiem attieksies uz katru no valodām, kuras lieto šis valsts robežās. Turklāt ievērojams daudzums noteikumu ietver vairākas iespējas izvēlēties atšķirīgu stingrības pakāpi, viena no kurām ir jāpiemēro "atbilstoši katras valodas situācijai".

23. Šī elastīgā pieeja ņem vērā būtiskās atšķirības reģionālo vai minoritāšu valodu faktiskajā situācijā (valodas lietotāju skaitu, sadrumstalotības pakāpi, utt.). Tāpat tā ņem vērā izmaksas, kas saistītas ar daudziem noteikumiem, kā arī Eiropas valstu atšķirīgās administratīvās un finansiālās iespējas. Šajā saistībā svarīgi ir tas, ka pusēm ir atļauts pievienot savas saistības vēlākā fāzē - atbilstoši to likumdošanas situācijas attīstībai vai finansiālo apstākļu iespējām.

24. Visbeidzot, IV daļa satur īstenošanas noteikumus, jo īpaši atzīmējot Eiropas ekspertu komitejas izveidi, kas uzrauga Hartas īstenošanu.

Komentāri par Hartas noteikumiem

Preambula

25. Preambulā izklāstīti tie iemesli, kādēļ Harta ir izstrādāta, un izskaidrota tās pamata filozofiskā pieeja.

26. Eiropas Padomes mērķis ir sasniegt lielāku vienotību tās Dalībvalstu starpā, lai veicinātu to kopējo mantojumu un ideālus. Lingvistiskā daudzveidība ir viens no vissvarīgākajiem Eiropas kultūras mantojuma elementiem. Eiropas kultūras identitāti nav iespējams uzbūvēt uz lingvistiskās standartizācijas pamatiem. Gluži pretēji - tās tradicionāli lietoto reģionālo vai minoritāšu valodu aizsardzība un nostiprināšana veido ieguldījumu Eiropas būvēšanā, kas atbilstoši Eiropas Padomes dalībvalstu ideāliem var tikt balstīta vienīgi uz plurālistiskiem principiem.

27. Preambulā ietverta atsauce uz Apvienoto Nāciju Organizācijas Starptautisko konvenciju par pilsoņu un politiskajām tiesībām un Eiropas Cilvēktiesību un pamata brīvību aizsardzības konvenciju. Turklāt tajā citētas politiska rakstura saistības, kas pieņemtas konferences par drošību un sadarbību Eiropā ietvaros. Apzinoties dažu Eiropas vēsturiski reģionālo vai minoritāšu valodu pašreizējo vājo situāciju, tomēr jāatzīst, ka vienkārši diskriminācijas pret to lietotājiem aizliegšana nav pietiekams aizsargmehānisms. Šo valodu saglabāšanai un attīstībai būtiski svarīgs ir īpašs atbalsts, kas atspoguļo šo valodu lietotāju intereses un vēlmes.

28. Hartas nostādnes ciena nacionālās suverenitātes un teritoriālās integritātes principus. Katrai valstij tiek prasīts ņemt vērā tās kultūras un sociālo realitāti, un nepastāv jautājums par kādu politisku vai institucionālu rīkojumu apstrīdēšanu. Gluži pretēji - tieši tā iemesla dēļ, ka dalībvalstis atzīst teritoriālo un valsts struktūru tādu, kāda tā ir, viņi tic, ka ir nepieciešams katras valsts iekšienē, koncentrētā veidā, veikt pasākumus, lai veicinātu pēc būtības reģionālas vai minoritāšu valodas.

29. Multikulturālisma un multilingvālisma principu apstiprinājums kalpo, lai novērstu jebkādas pārpratumus attiecībā uz Hartas mērķiem, kas nekādā veidā necenšas sekmēt jebkāda veida sadalījumu lingvistiskās grupās. Gluži pretēji - ir atzīts, ka katrā valstī ir nepieciešams zināt tās oficiālo valodu (vai vienu no oficiālajām valodām); tā rezultātā neviens no Hartas noteikumiem nav interpretējams kā tāds, kas prasītos radīt šķēršļus oficiālo valodu zināšanām.

I daļa – Vispārīgie noteikumi

1. pants – Definīcijas

“Reģionālo vai minoritāšu valodu” definīcija (1. pants, a) apakšpunkts)

30. Hartā izmantotā definīcija uzsver trīs aspektus:

Valsts iedzīvotāju tradicionāli lietotās valodas:

31. Hartas mērķis nav atrisināt problēmas, kas radušās nesenās imigrācijas fenomena rezultātā, kas veicināja tādu grupu rašanos, kuras runā svešā valodā imigrācijas valstī vai dažkārt izcelsmes valstī atgriešanās gadījumā. Tāpat Harta nerisina ne Eiropas grupu fenomenu, kas nesen imigrējušas Eiropā un ieguvušas kādas Eiropas valsts pilsonību. Jēdzieni “Eiropas vēsturisko reģionālo vai minoritāšu valodu” (skatīt preambulas otro rindkopu) un valstī “tradicionāli lietotās” valodas (1. pants, a) apakšpunkts) skaidri parāda to, ka Harta ietver tikai vēsturiskās valodas, tātad valodas, kurās cilvēki attiecīgajā valstī runājuši ilgākā laika periodā.

Atšķirīgas valodas:

32. Šīm valodām nepārprotami jāatšķiras no citas valodas vai valodām, kuras lieto šis valsts pārējā iedzīvotāju daļa. Harta neattiecas uz vienas un tās pašas valodas vietējiem variantiem vai atšķirīgiem dialektiem. Tomēr Harta neizsakās par nereti apstrīdēto jautājumu par punktu, kuru sasniedzot atšķirīgas izteiksmes formas sāk veidot atsevišķu valodu. Šis jautājums ir atkarīgs ne vien no stingri lingvistiskiem apsvērumiem, bet arī no psiho-socioloģiskā un politiskā fenomena, kas katrā atsevišķā gadījumā var radīt citu atbildi. Attiecīgi noteikt to, pie kura punkta sasniegšanas izteiksmes formas sāk veidot atsevišķu valodu, ir katras valsts varas institūciju ziņā, atbilstoši tās demokrātiskajiem procesiem.

Teritoriālās saknes:

33. Hartā ietvertās valodas galvenokārt ir teritoriālās valodas, tas ir valodas, kuras tradicionāli lieto attiecīgajā ģeogrāfiskajā apvidū. Tieši šī iemesla dēļ Harta meklē iespēju definēt “teritoriju, kurā reģionālā vai minoritātes valoda tiek lietota”. Tā nav tikai teritorija, kuras ietvaros šī valoda ir dominējošā vai tajā runā vairākums, jo jāņem vērā, ka daudzas valodas ir kļuvušas par minoritātes valodām pat reģionos, kuros ir to tradicionālās teritoriālās saknes. Iemesls, kādēļ Harta galvenokārt attiecas uz tām valodām, kurām ir teritoriālās saknes, ir tāds, ka lielākajai daļai pasākumu, kurus tā atbalsta, nepieciešama to piemērošanas ģeogrāfiskā pamata, kas nav valsts kopumā, definēšana. Protams ir situācijas, kurās attiecīgajā teritorijā tiek lietotas vairāk nekā viena reģionālā vai minoritātes valoda; Hartā tiek runāts arī par šīm situācijām.

Reģionālās vai minoritāšu valodas teritorijas definīcija (1. panta, b) apakšpunkts)

34. Šajā punktā runāts par teritoriju, kurā reģionālā vai minoritāšu valoda ir izpausmes veids ievērojamā apmērā, pat ja to lieto tikai minoritāte, un kura atbilst valodas vēsturiskajam pamatam. Tā kā Hartā lietotā terminoloģija neizbēgami ir diezgan elastīga, tas paliek katras valsts pašas ziņā precīzāk definēt, šīs Hartas garā, priekšstatu par reģionālo vai minoritāšu valodu teritoriju, ņemot vērā 7. panta 1.b) apakšpunkta normas attiecībā uz reģionālās vai minoritāšu valodas teritorijas aizsardzību.

35. Galvenā šīs normas būtība ir “tāds iedzīvotāju skaits, kurš attaisno dažādu aizsargājošu un veicinošu līdzekļu piemērošanu”. Hartas autori izvairījās noteikt konkrētu procentuālu reģionālās vai minoritāšu valodas runātāju daudzumu, kuru sasniedzot vai pārsniedzot tiktu piemēroti Hartā atrunātie līdzekļi. Viņi uzskatīja par labāku atstāt to katras valsts pašas ziņā izvērtēt, šīs Hartas garā, atbilstoši katra no šiem līdzekļiem raksturam attiecīgo konkrētās valodas runātāju daudzumu, lai piemērotu kādu no šiem līdzekļiem.

“Neteritoriālo valodu” definīcija (1. panta c) apakšpunkts)

36. “Neteritoriālās valodas” ir izslēgtas no reģionālo vai minoritāšu valodas kategorijas, jo tām nav teritoriāla pamata. Tomēr raugoties no citiem aspektiem, tās atbilst 1. panta a) apakšpunktā ietvertajai definīcijai, jo tās ir noteiktā valsts teritorijā šīs valsts pilsoņu tradicionāli lietotās valodas. Neteritoriālo valodu piemēri ir jidišs un romu valoda.

37. Teritoriālā pamata trūkuma gadījumā šīm valodām var piemērot tikai ierobežotu šīs Hartas daļu. Jo sevišķi III daļas noteikumi tiecas aizsargāt vai veicināt reģionālās vai minoritāšu valodas attiecībā uz teritoriju, kurā tās tiek lietotas. II daļu vieglāk var piemērot neteritoriālajām valodām, bet tikai *mutatis mutandis* un pamatojoties uz 7. panta 5. punktā minētajiem nosacījumiem.

2. pants – Saistības

38. 2. pants sadala šīs Hartas divas galvenās daļas, proti II daļu un III daļu.

II daļas piemērošana (2. panta, 1. punkts)

39. II daļa ir vispārīga un attiecas uz visām reģionālajām vai minoritāšu valodām, kuras runā Līgumslēdzējas valsts teritorijā. Tomēr jāatzīmē, ka jēdziens “ņemot vērā stāvokli, kādā atrodas katra no šīm valodām” parāda, ka šī daļa ir izstrādāta tā, lai gādātu par lielo valodu situāciju daudzveidību, ar kādu var nākties saskarties dažādās Eiropas valstīs un katras valsts iekšienē. Jo sevišķi pirmajā rindkopā Līgumslēdzējām valstīm tiek prasīts pielāgot to politiku, likumdošanu un praksi vairākiem principiem un mērķiem. Tie ir definēti diezgan vispārīgi un ļauj attiecīgajām valstīm plašu rīcības brīvību attiecībā uz to interpretāciju un piemērošanu (skatīt paskaidrojumu turpinājumā attiecībā uz II daļu).

40. Lai gan Līgumslēdzējām valstīm nav izvēles tiesības piešķirt vai atteikt reģionālajām vai minoritāšu valodām tādu statusu, kādu garantē šīs Hartas II daļa, viņi ir atbildīgi kā varas institūcijas par šīs Hartas piemērošanu un izlemšanu, vai attiecīgā izteiksmes forma, kas tiek lietota viņu teritorijas noteiktā apvidū vai kuru lieto viņu pilsoņu noteikta grupa, veido reģionālo vai minoritāšu valodu šīs Hartas izpratnē.

III daļas piemērošana (2. panta, 2. punkts)

41. III daļas mērķis ir iztulkot vispārīgos principus, kas apstiprināti II daļā, precīzos noteikumos. Tā ir saistoša tām Līgumslēdzējām valstīm, kuras, papildus II daļas nosacījumiem, uzņemas piemērot atsevišķus III daļas noteikumus, kurus tās ir izvēlējušās. Lai Hartu padarītu par tādu, ko iespējams pielāgot daudzām lingvistiskajām situācijām, ar kādām nākas saskarties dažādās Eiropas valstīs, Hartas autori ir nodrošinājuši divkārtšu modulāciju: pirmkārt, valstīm ir brīvība izvēlēties valodas, kurām tās piekritī piemērot Hartas III daļu, un, otrkārt, attiecībā uz katru valodu, kurai tās piekritušas piemērot III daļas noteikumus, tās var noteikt atsevišķus III daļas noteikumus, kuriem tās pievienojas.

42. Līgumslēdzējai valstij ir iespēja, neaizskarot Hartas būtību, atzīt, ka noteikta reģionālā vai minoritāšu valoda eksistē tās teritorijā, bet uzskatīt to par vēlamu, dēļ iemesliem, kas atrodas tās kompetencē, neattiecināt uz šo valodu Hartas III daļas noteikumos ietverto atbalstu. Ir skaidrs, ka tiem iemesliem, kas mudina valsti pilnībā izslēgt atzītu reģionālo vai minoritātes valodu no III daļā noteiktā atbalsta, jābūt tādiem, kas ir savienojami ar Hartas garu, mērķiem un principiem.

43. Ja valsts ir piekritusi piemērot III daļu reģionālajai vai minoritāšu valodai, kurā runā tās teritorijā, tai joprojām būs jānosaka, kuri III daļas apakšpunkti attieksies uz konkrēto reģionālo vai minoritāšu valodu. Saskaņā ar 2. panta 2. punktu puses apņemas piemērot vismaz 35 no Hartas III daļas noteikumiem izvēlētos punktus vai apakšpunktus. Valsts loma, izvēloties starp šiem atšķirīgajiem punktiem, sastāvēs no pēc iespējas ciešākas Hartas harmonizēšanas ar katras reģionālās vai minoritātes valodas īpašo kontekstu.

44. Šī iemesla dēļ 2. panta 2. punktā atrunātie nosacījumi ir pēc iespējas minimālāki un veidoti tā, lai nodrošinātu saprātīgu pušu saistību sadalījumu attiecībā uz dažādiem Hartas pantiem un tādējādi garantētu, ka tās neignorē nevienu no būtiskākajām reģionālo vai minoritāšu valodu aizsardzības nozarēm (izglītību, tieslietu institūcijas, pārvaldes iestādes un sabiedriskos pakalpojumus, plašsaziņas līdzekļus, kultūras pasākumus, ekonomisko un sociālo dzīvi).

45. Vārdi "punkti vai apakšpunkti" attiecas uz atšķirīgiem Hartas nosacījumiem, kas uzskatāmi par atsevišķiem punktiem. Tādējādi, ja valsts izvēlas 9. panta 3. punktu, šis punkts skaitīsies kā viena vienība 2. panta 2. punkta izpratnē; tāpat ir arī gadījumā, ja valsts akceptē 8. panta 1. punkta g) apakšpunktu. Ja dotajam punktam vai apakšpunktam ir vairākas izvēles iespējas, vienas no iespējam izvēle nozīmēs apakšpunkta izvēli 2. panta 2. punkta izpratnē. Piemēram, 8. punktā, ja valsts izvēlas iespēju a.iii no 1. punkta, šis teksts skaitīsies kā "apakšpunkts". Situācija ir atšķirīga, ja šīs iespējas nav izvēles, bet gan apstiprināmas tikai kopā. Tādā veidā, ja valsts izvēlas 9. panta 1. punkta iespējas a.iii un a. iv, šie teksti skaitīsies kā divi apakšpunkti 2. panta izpratnē.

46. Šo izvēles iespēju mērķis ir ieviest Hartā papildu elastīguma elementu, lai ņemtu vērā daudzās būtiskās atšķirības reģionālo vai minoritāšu valodu reālajā situācijā. Bez šaubām, ka atsevišķi noteikumi, kas ir ļoti labi piemēroti reģionālajai valodai, kurā runā liels skaits cilvēku, nav piemēroti minoritātes valodai, kurā runā tikai neliela personu grupa. Valstīm nepieciešams nevis patvaļīgi izvēlēties starp šīm alternatīvām, bet atrast katrai reģionālajai vai minoritāšu valodai formulējumu, kas vislabāk atbilst šīs valodas attīstības īpašībām un apstākļiem. Šo izvēles formulējumu mērķis ir skaidri izteikts III daļas attiecīgo pantu vai punktu tekstā, kurā atrunāts, ka tie piemērojami "ņemot vērā stāvokli, kādā atrodas katra no šīm valodām". Runājot vispārīgi un pie tādiem apstākļiem, ja nav citu būtisku faktoru, tas nozīmētu, piemēram, to, ka - jo lielāks attiecīgās reģionālās vai minoritātes valodas runātāju skaits un jo viendabīgāki ir tā apvidus iedzīvotāji, jo "stingrāka" pieeja būtu jāpieņem; vājāka alternatīva būtu jāpieņem vienīgi gadījumos, kad stiprāku pieeju nevar piemērot sakarā ar attiecīgās valodas situāciju.

47. Tādā veidā valstīm būs jāizvēlas no III daļas noteikumiem, kas veido saskaņotu struktūru, kas jāpiemēro katras valodas specifiskajai situācijai. Tāpat valstis var, ja tās vēlas, pieņemt vispārīgus pamata noteikumus, kuri piemērojami visām valodām vai valodu grupām.

3. pants – Praktiskā piemērošana

48. 3. pantā aprakstīta iepriekš 2. pantā izklāstīto principu piemērošanas procedūra: katra Līgumslēdzēja valsts precizē tās ratifikācijas, pievienošanās vai pieņemšanas instrumentā, pirmām kārtām, tās reģionālās vai minoritāšu valodas, uz kurām attiecināmi III daļas nosacījumi, un, otrkārt, izvēlētos III daļas punktus, kurus piemērot katrai no valodām, apzinoties, ka izvēlētajiem punktiem jābūt vieniem un tiem pašiem katrai valodai.

49. Hartas 2. pants neuzliek pienākumu apstiprināt abas daļas II un III, jo valstis varētu aprobežoties ar konvencijas ratificēšanu, neizvēloties nevienu valodu ar nolūku piemērot III daļu. Šādā gadījumā būtu piemērojama tikai II daļa. Vispārīgi atbilstoši šīs Hartas garam valstīm būtu jāizmanto tās iespējas, kuras piedāvā III daļa, kas veido Hartā nodrošinātās aizsardzības būtību.

50. Tāpat ir skaidrs, ka puses jebkurā laikā var apstiprināt jaunas saistības, piemēram, attiecinot Hartas III daļas noteikumus nodrošināto atbalstu uz vēl kādu reģionālo vai minoritāšu valodu vai pievienojoties tādiem Hartas punktiem attiecībā uz visām šīs valsts teritorijā lietotajām reģionālajām vai minoritāšu valodām, kuriem iepriekš šī valsts nebija pievienojusies.

51. 3. panta formulējums rēķinās ar situāciju atsevišķās dalībvalstīs, kurās nacionālā valoda, kurai ir oficiālās valsts valodas statuss, vai nu visas šīs valsts teritorijā vai tikai daļā, var no citiem aspektiem būt salīdzināmā situācijā ar reģionālajām vai minoritāšu valodām saskaņā ar 1. panta a) apakšpunktā noteikto, jo

to lieto skaitliski mazāka grupa nekā iedzīvotāju daudzums, kas runā citā oficiālajā valodā(-ās). Ja valsts vēlas, lai šāda mazāk plaši lietota oficiālā valoda gūtu atbalstu no Hartas sniegtajiem aizsardzības un veicināšanas pasākumiem, ir nodrošināta iespēja, kā nolemt, lai Harta attiektos uz šo valodu. Šāda Hartas piemērošanas attiecināšana uz oficiālo valodu tādā gadījumā ir piemērojama visiem Hartas pantiem, tostarp 4. panta 2. punktam.

4. pants – Pastāvošie aizsargāšanas veidi

52. Šis pants attiecas uz Hartas kombināciju ar vietējo likumdošanu vai starptautiskajiem līgumiem, kuros noteikts lingvistisko minoritāšu juridiskais statuss.

53. Ja noteiktas valodas vai minoritātes, kuras tajās runā, jau bauda statusu, kas noteikts vietējā likumdošanā vai saskaņā ar starptautiskajiem līgumiem, Hartas mērķis noteikti nav mazināt šajos noteikumos paredzētās tiesības vai garantijas. Taču Hartas noteiktā aizsardzība ir papildus tām tiesībām un garantijām, kuras jau piešķirtas saskaņā ar citiem dokumentiem. Lai piemērotu visas šīs saistības, situācijās, kad attiecībā uz vienu un to pašu jautājumu pastāv konkurējoši noteikumi, attiecīgajām minoritātēm vai valodām jāpiemēro vislabvēlīgākie noteikumi. Tādā veidā vairāk ierobežojošu noteikumu eksistence vietējā likumdošanā vai starptautiskajos līgumos nedrīkst būt par šķērslī Hartas piemērošanai.

54. Šī panta 1. punkts attiecas uz īpašo situāciju saistībā ar tiesībām, kuras garantē Eiropas Cilvēktiesību konvencija. Tā mērķis ir novērst iespēju, ka jebkādi Hartā minētie noteikumi varētu tikt interpretēti tā, lai mazinātu Konvencijā garantētās indivīdu cilvēktiesības.

5. pants – Pastāvošas saistības

55. Kā jau norādīts preambulā, reģionālo vai minoritāšu valodu aizsardzībai un veicināšanai, kas ir Hartas mērķis, ir jānotiek nacionālās suverenitātes un teritoriālās integritātes ietvaros. Attiecībā uz to šis pants izmēģinoši izskaidro, ka pušu esošās saistības paliek nemainīgas. Jo īpaši to apstākli, ka, ratificējot šo Hartu, attiecīgā valsts uzņemas saistības attiecībā un reģionālo vai minoritātes valodu, cita valsts, kurai ir īpaša interese par konkrēto valodu, vai citi šajā valodā runājošie nevar izmantot kā ieganstu, lai veiktu jebkādas darbības, kas kaitē šīs valsts suverenitātei un teritoriālajai integritātei.

6. pants – Informācija

56. Ierosme šajā pantā noteiktajam pienākumam nodrošināt informāciju meklējama faktā, ka Harta nekad nevar pilnībā stāties spēkā, ja kompetentās varas iestādes un ieinteresētās organizācijas un personas nezin par savām no Hartas izrietošajām saistībām.

II daļa – Mērķi un principi

(7. pants)

Hartā iekļauto mērķu un principu saraksts (7. panta, 1. punkts)

57. Šie noteikumi būtībā attiecas uz mērķiem un principiem un nevis uz precīziem piemērošanas likumiem. Šie mērķi un principi ir uzskatāmi par tādiem, kas veido reģionālo vai minoritāšu valodu saglabāšanai nepieciešamo ietvaru. Tie atbilst sešām galvenajām iedaļām.

Reģionālo vai minoritāšu valodu atzīšana (7. panta, 1.a) punkts)

58. Šis ir jautājums par šo valodu eksistences atzīšanu un to lietošanas leģitimitāti. Šādu atzīšanu nevajadzētu jaukt ar valodas atzīšanu par oficiālo valodu. Valodas eksistences pieņemšana ir priekšnoteikums, lai ņemtu vērā tās raksturīgās iezīmes un vajadzības, ka arī lai rīkotos tās vārdā.

Cieņa pret katras reģionālās vai minoritātes valodas ģeogrāfisko apvidu (7. panta, 1.b) punkts)

59. Lai gan Harta uzskata par vēlamu nodrošināt konsistenci starp reģionālās vai minoritāšu valodas teritoriju un atbilstošu teritoriāli administratīvo vienību, ir skaidrs, ka šo mērķi nav iespējams sasniegt visos gadījumos, jo apmešanās veidi var būt pārāk komplicēti un teritoriāli administratīvās vienības noteikšana likumīgi var būt atkarīga no citiem apsvērumiem, nevis valodas lietošanas. Tādēļ Harta nepieprasa, ka reģionālās vai minoritāšu valodas teritorijai visos gadījumos ir jāsakrīt ar administratīvo vienību.

60. No otras puses, tā nosoda praksi, kad teritoriālais sadalījums tiek izgudrots tā, lai padarītu valodas lietošanu vai izdzīvošanu sarežģītāku vai lai sadrumstalotu valodas kopienu starp vairākām administratīvajām vai teritoriālajām vienībām. Ja administratīvās vienības nevar tikt pielāgotas atbilstoši reģionālās vai minoritāšu valodas eksistencei, tām vismaz jāpaliek neitrālām un jāizvairās no valodas ietekmēšanas negatīvā veidā. Jo īpaši tas attiecas uz vietējām vai reģionālajām varas iestādēm, kurām jāspēj izpildīt to pienākumi attiecībā uz šīm valodām.

Nepieciešamība ar apņēmīgu darbību veicināt reģionālo vai minoritāšu valodu lietošanu (7. panta, 1.c) un d) punkts)

61. Uz doto brīdi ir skaidrs, ka, reģionālo vai minoritāšu valodu vājuma dēļ, vienkārša diskriminācijas aizliegšana nav pietiekams līdzeklis, kā nodrošināt to izdzīvošanu. Tām nepieciešams pozitīvs atbalsts. Šī doma ir izteikta 1.c) punktā. Šajā pantā ir minēts, ka tas ir pašu valstu ziņā noteikt veidu, kādā tās nolēmušas rīkoties, lai veicinātu reģionālās vai minoritāšu valodas ar nolūku tās saglabāt, taču Harta uzsver, ka šādai rīcībai jābūt apņēmīgai.

62. Turklāt saskaņā ar 1. d) punktā noteikto šiem veicināšanas centieniem jāietver rīcība par labu iespējai lietot reģionālo vai minoritāšu valodu brīvi, gan runā, gan rakstībā, ne tikai privātajā dzīvē un personiskajās attiecībās, bet arī kopienas dzīvē, tas ir, valsts institūcijās, sabiedriskajās aktivitātēs un ekonomiskajā dzīvē. Vieta, kuru reģionālā vai minoritāšu valoda var ieņemt sabiedrības kontekstā, acīmredzot būs atkarīga no tās īpašajām iezīmēm un katras valodas gadījumā tā būs atšķirīga. Harta nenosaka precīzus mērķus šajā jautājumā, bet aprobežojas vien ar aicinājumu censties veicināt šo valodu lietošanu.

Garantija reģionālo vai minoritāšu valodu mācīšanai un studēšanai (7. panta, 1.f) un h) punkts)

63. Reģionālo vai minoritāšu valodu uzturēšanas un saglabāšanas viens no būtiskākajiem faktoriem ir tām piešķirtā vieta izglītības sistēmā. Harta aprobežojas ar šī principa apstiprināšanu II daļā, īstenošanas pasākumu izvēli atstājot valstu pašu ziņā. Tomēr tā pieprasa, lai reģionālās vai minoritāšu valodas būtu pārstāvētas izglītības sistēmas "visos attiecīgajos līmeņos". Reģionālās vai minoritāšu valodas mācīšanas sagatavošanas pasākumi atšķirsies atkarībā no attiecīgās izglītības līmeņa. Jo īpaši atsevišķos gadījumos būs jāparedz noteikumi, lai mācības varētu notikt reģionālajā vai minoritāšu valodā, un citos gadījumos tikai lai mācītu šo valodu. Tikai reģionālās vai minoritāšu valodas mācīšana tādā līmenī, kuram šī valoda nav piemērota, ņemot vērā tās īpašās iezīmes, var netikt ņemta vērā.

64. Turpretim 1. f) punkts attiecas uz to, lai nostiprinātu vai garantētu šādas valodas mācīšanu vai mācību pasniegšanu šajā valodā kā valodas transmisijas līdzekli, 1.h) punkts nodrošina reģionālo vai minoritāšu valodu studiju un izpētes veicināšanu universitātēs vai līdzvērtīgās iestādēs; šiem nolūkiem ir nepieciešams attīstīt šādas valodas attiecībā uz to vārdu krājumu, gramatiku un sintaksi. Šādu studiju veicināšana ir daļa no vispārīgiem centieniem veicināt reģionālās vai minoritāšu valodas, lai tādā veidā sekmētu to iekšēju progresu.

Atvieglojumu radīšana, dodot iespēju personām, kuras nerunā reģionālajā vai minoritāšu valodā, to mācīties, (7. panta, 1.g) punkts)

65. Reģionālās vai minoritāšu valodas lietotāji zina, ka viņu pašu personīgajam papildījumam ir nepieciešams zināt oficiālo valodu. Taču saskaņā ar preambulā uzlikto uzsvāru uz daudz kultūru un daudzvalodības vērtību ir vēlams, lai šis atvērtības gars saistībā ar atsevišķām valodām netiktu ierobežots tikai attiecībā uz reģionālo vai minoritāšu valodu lietotājiem. Lai veicinātu saziņu un izpratni valodu grupu starpā, puses tiek aicinātas teritorijās, kurās pastāv reģionālās vai minoritāšu valodas, radīt atvieglojumus tām personām, kurām šī nav dzimtā valoda, to iemācīties, ja viņi to vēlas.

66. Labi zināms, ka dažās valstīs attiecīgo varas institūciju mērķis ir nodrošināt to, lai reģionālā valoda būtu valoda, kuru ierastā kārtībā runā viscaur reģionā, un tiek veikti atbilstoši pasākumi, lai nodrošinātu to, ka šo valodu zina pat tie iedzīvotāji, kuriem tā nav dzimtā valoda. Šāda politika nav pretrunā ar Hartu, tomēr tā neatbilst 1. g) punkta mērķim. Šis punkts attiecas tikai uz lielāku savstarpēju pieņemšanu valodu grupu starpā.

Attiecības starp grupām, kuras lieto reģionālo vai minoritāšu valodu (7. panta, 1.e) un i) punkts)

67. Grupām, kuras runā vienā un tajā pašā reģionālajā vai minoritāšu valodā, ir nepieciešams nodrošināt iespēju piedalīties kultūras apmaiņā un vispārīgi attīstīt savstarpējās attiecības, lai kopā veicinātu savas valodas saglabāšanu un bagātināšanu. Šim nolūkam Harta cenšas novērst šķēršļu radīšanu attiecībām šo grupu starpā, par iemeslu kuriem varētu būt apmešanās veida sadrumstalotība, administratīvais sadalījums valsts iekšienē vai fakts, ka šādas grupas ir izvietotas dažādās valstīs.

68. Protams šāda reģionālās vai minoritāšu valodas runātāju kopējās identitātes apzināšanās nedrīkst tikt atspoguļota negatīvā veidā kā ekskluzīva vai margināla attiecībā pret citām sociālajām grupām. Tādā veidā kultūras attiecību veicināšana ar dažādu reģionālo vai minoritāšu valodu runātājiem kalpo gan kultūras bagātināšanas mērķim, gan izpratnes uzlabošanai visu valstī dzīvojošo grupu starpā.

69. 1.i) punkts pievieno papildus dimensiju: ideju par to, ka šādām attiecībām jābūt spējīgām attīstīties arī pāri nacionālajām robežām, ja grupas, kuras runā vienā un tajā pašā vai līdzīgā reģionālajā vai minoritātes valodā ir izvietojušās vairākās valstīs. Pēc definīcijas reģionālās vai minoritāšu valodas attiecīgajā valstī runā relatīvi neliels skaits iedzīvotāju: lai savstarpēji bagātinātos kultūras jomā, šiem iedzīvotājiem jābūt spējīgiem paļauties uz citām grupām pāri robežām, kuras runā tajā pašā vai līdzīgā valodā, pieejamajiem kultūras resursiem. Jo īpaši svarīgi tas ir gadījumos, kad kādā valstī par reģionālo valodu uzskatītā valoda ir vairākuma kultūras valoda vai pat nacionālā valoda citā valstī un kad pārrobežu sadarbība var radīt apstākļus reģionālajai kopienai gūt labumu no kultūras pasākumiem šajā vairāk izplatītajā valodā. Ir svarīgi, lai valstis atzīst šādu attiecību leģitimitāti un neuzskata tās par aizdomīgām attiecībām uz lojalitāti, kuru katra valsts sagaida no saviem pilsoņiem, vai uztver tās kā apdraudējumu valsts teritoriālajai integritātei. Valodas grupa vēl jo vairāk jutīsies piederīga valstij, kuras daļa tā ir, ja valsts atzīs šo grupu un ja kultūras kontakti ar kaimiņos esošajām kopienām netiks traucēti.

70. Taču valstīm ir rīcības brīvība izstrādāt vispiemērotākos pasākumus, lai veidotu šādu pārrobežu apmaiņu, jo īpaši paturot prātā vietējos un starptautiskos ierobežojumus, ar kuriem dažām no tām var nākties saskarties. Detalizētākas saistības ir norādītas III daļas 14. pantā.

Diskriminācijas novēršana (7. panta, 2. punkts)

71. Diskriminācijas aizliegšana attiecībā uz reģionālo vai minoritāšu valodu lietošanu nodrošina garantētu minimumu šajās valodās runājošajiem. Šī iemesla dēļ puses apņemas izskaust pasākumus, kas vērsti uz to, lai mazinātu to lietošanu vai apdraudētu reģionālo vai minoritāšu valodu saglabāšanu vai attīstību.

72. Taču šī panta mērķis nav izveidot pilnīgu tiesību vienlīdzību valodu starpā. Kā norādīts tā formulējumā un jo īpaši pateicoties vārda "neattaisnojamu" iestarpināšanai, valodu starpā var noteikt

atsevišķas atšķirības, kas patiesībā ir diezgan saderīgi ar Hartas garu attiecībā uz politikas veidošanu reģionālo vai minoritāšu valodu jautājumos. Pasākumi, kurus valstis ir noteikušas par labu nacionālo vai oficiālo valodu lietošanai, neliecina par diskrimināciju pret reģionālajām valodām tikai tādēļ vien, ka šādi pasākumi nav pieņemti par labu tām. Tomēr šie pasākumi nedrīkst radīt šķēršļus reģionālo vai minoritāšu valodu saglabāšanai vai attīstībai.

73. Tajā pašā laikā tieši tādēļ, ka starp oficiālo valodu situāciju un reģionālo vai minoritāšu valodu situāciju pastāv būtiskas atšķirības, un tādēļ, ka tie, kuri runā minoritāšu valodā, bieži atrodas nelabvēlīgā stāvoklī, Harta pieņem, ka var būt nepieciešami pozitīvi pasākumi ar mērķi saglabāt un veicināt šīs valodas. Ņemot vērā to, ka šiem pasākumiem ir šāds mērķis un ka tie necenšas panākt neko vairāk kā vien vienlīdzīgas attieksmes veicināšanu starp valodām, tos nevar uzskatīt par diskriminējošiem.

Savstarpējas cieņas un sapratnes veicināšana lingvistisko grupu starpā (7. panta, 3. punkts)

74. Cieņa pret reģionālajām vai minoritāšu valodām un iecietības gara veidošana pret tām ir daļa no rūpēm kopumā radīt izpratni par daudzvalodību situāciju valsts iekšienē. Svarīgs faktors, lai praktiskā veidā saglabātu reģionālās vai minoritāšu valodas, ir šī iecietības gara un atvērtības veicināšana ar izglītības sistēmas un plašsaziņas līdzekļu palīdzību. Plašsaziņas līdzekļu mudināšana sekot šiem mērķiem nenozīmē nelikumīgu valsts ietekmi; cilvēktiesību ievērošana, iecietība pret minoritātēm un izvairīšanās no naida kurināšanas patiešām ir tādi mērķi, kurus vairums Eiropas valstu nekavējas uzlikt par pienākumu plašsaziņas līdzekļiem. Tādā pašā veidā reģionālo vai minoritāšu valodu runātājiem šis princips ir nozīmīgs faktors, kas liek tiem būt atvērtiem pret vairākuma valodu un kultūru.

Institūciju veidošana, lai pārstāvētu reģionālo vai minoritāšu valodu intereses (7. panta, 4. punkts)

75. CAHLR uzskatīja par svarīgu, lai katrā valstī būtu mehānismi, ar kuru palīdzību valsts pārvaldes iestādes uzzinātu par reģionālo vai minoritāšu valodu pašu lietotāju izteiktajām vajadzībām un vēlmēm. Attiecīgi tiek rekomendēts, ka katrai reģionālajai vai minoritātes valodai būtu jābūt to veicinošai institūcijai, kuras atbildībā būtu šīs valodas interešu pārstāvēšana nacionālā līmenī, īstenojot praktiskus veicināšanas pasākumus un uzraugot Hartas īstenošanu attiecībā uz šo konkrēto valodu. Vārdi "ja nepieciešams" cita starpā norāda, ka valstīs, kurās šādas institūcijas jau pastāv vienā vai otrā formā, nav nepieciešams veidot jaunas iestādes, kas tās dublētu.

Hartas principu piemērošana neteritoriālajām valodām (7. panta, 5. punkts)

76. Lai gan Harta galvenokārt attiecas uz valodām, kuras ir vēsturiski identificētas kādas valsts noteiktā ģeogrāfiskā apvidū, CAHLR nevēlējās ignorēt šīs valodas, kurās attiecīgajā valstī runāts tradicionāli, bet kurām nav noteikta teritoriāla pamata.

77. Tomēr jāapzinās, ka, ņemot vērā II daļā ietvertu vairāku principu un mērķu piemērošanas teritoriālo fonu, kā arī praktiska rakstura grūtības rīkoties, lai īstenotu pasākumus, neidentificējot to ģeogrāfisko darbības lauku, šos noteikumus nevar piemērot neteritoriālajām valodām, neveicot noteiktas korekcijas. 5. pantā ir atbilstoši precizēts, ka šie noteikumi ir realizējami tiktāl, cik tas ir iespējams saistībā ar attiecīgajām valodām.

78. Daži no noteikumiem, kas ietverti no 1. līdz 4. pantam bez grūtībām var tikt piemēroti arī neteritoriālajām valodām; piemēram, attiecībā uz šo valodu atzīšanu, pasākumiem ar mērķi veicināt cieņu, sapratni un iecietību pret tām, diskriminācijas aizliegumu un rīcību, lai nodrošinātu pozitīvu atbalstu tām, iespēju grupām, kuras runā vienā un tajā pašā valodā, veidot saikni ar citām šādām grupām gan valsts iekšienē, gan aiz tās robežām, kā arī valodas pētījumu un studiju veicināšanu. No otras puses, neteritoriālajām valodām nebūs iespējams piemērot noteikumus attiecībā uz administratīvo iedalījumu un iespēju radīšanu šo valodu nezinātājiem kaut nedaudz to iemācīties, jo šādus pasākumus ir iespējams veikt tikai noteiktā teritorijā. Visbeidzot, iespējams, ka tie mērķi, kas saistīti ar neteritoriālo valodu mācīšanu un

izpēti un to lietošanas sabiedriskajā dzīvē veicināšanu, praktisku apsvērumu dēļ var tikt īstenoti tikai ar noteiktām korekcijām.

III daļa – Līdzekļi reģionālo vai minoritāšu valodu lietošanas veicināšanai sabiedriskajā dzīvē saskaņā ar 2.panta 2.punkta ietvertajiem nosacījumiem

8. pants – Izglītība

79. 1. pantā ietvertie nosacījumi attiecas tikai uz teritoriju, kurā katra no reģionālajām vai minoritāšu valodām tiek runāta. Tos nepieciešams piemērot arī "ņemot vērā stāvokli, kādā atrodas katra no šīm valodām". Pamatojoties uz iepriekš sniegto atsauci uz 2.panta 2.punktu, šis nosacījums jo īpaši attiecas uz izvēli, kuru no apakšpunktos no a) līdz f) atrunātajām iespējām apstiprināt attiecībā uz kuru no valodām.

80. Frāze "un bez kaitējuma valsts oficiālās valodas (u) mācīšanai" ir paredzēta, lai novērstu jebkādu iespēju interpretēt 8. panta 1. punkta nosacījumus, jo īpaši pirmo izvēli katrā no apakšpunktiem, sākot no a) līdz f), kā tādus, kas nepieļauj vairākuma valodas(u) apguvi. Šāda tendence veidot valodu geto būtu pretēja daudz kultūru un multilingvālisma principiem, kas uzsvērti preambulā, un ir nelabvēlīga attiecīgo iedzīvotāju grupu interesēm. Īpašos apstākļos tajās valstīs, kurās Harta tiek piemērota ne tik plaši lietotām oficiālajām valodām, šī frāze būtu interpretējama ar tādu nozīmi, ka 1. punkta noteikumi nerada kaitējumu citu oficiālo valodu mācīšanai.

81. 8. pants attiecas uz vairākiem izglītības līmeņiem: pirmsskolu, sākumskolu, vidusskolu, tehniskās un profesionālās izglītības mācību iestādēm, universitātēm un pieaugušo izglītību. Ikvienam no šiem līmeņiem tiek piedāvātas dažādas izvēles iespējas atbilstoši katras reģionālās vai minoritāšu valodas situācijai.

82. Dažos no apakšpunktiem izmantots formulējums "kuru skaits ir uzskatāms par pietiekamu". Tādā veidā tiek atzīts, ka valsts pārvaldes iestādēm nevar pieprasīt veikt attiecīgos pasākumus, ja lingvistiskās grupas situācija rada grūtības sasniegt minimālo skolnieku skaitu, lai izveidotu klasi. No otras puses, ņemot vērā reģionālo vai minoritāšu valodu īpašos apstākļus, tiek ieteikts parasto skolnieku skaitu, kas nepieciešams, lai izveidotu klasi, piemērot elastīgā veidā, lai mazāks skolnieku skaits varētu tikt "uzskatīts par pietiekamu".

83. iv) izvēles formulējums c) un d) apakšpunktā ņem vērā to faktu, ka nacionālās situācijas atšķiras attiecībā gan uz vairākuma vecumu, gan uz vecumu, kuru sasniedzot izglītību var pabeigt. Atkarībā no šiem apstākļiem jāņem vērā gan pašu skolnieku vēlmes, gan viņu ģimeņu vēlmes.

84. Izrādās, ka ne visas izglītības sistēmas izšķir vidējo izglītību un profesionālo izglītību, uzskatot profesionālo izglītību vienkārši par vidējās izglītības atsevišķu paveidu. Šā vai tā saskaņā ar c) un d) apakšpunktos norādīto šīs atšķirības profesionālās izglītības sistēmā tiek ņemtas vērā. Jo īpaši to valstu gadījumā, kurās profesionālā izglītība pārsvarā tiek veikta ar mācekļu programmas palīdzību un tādējādi pasākumus reģionālo vai minoritāšu valodu labā piemērot ir grūti, tā nodrošina iespēju pusēm vismaz pieņemt stingrākas prasības vispārējās vidējās izglītības nozarē.

85. Noteikumi attiecībā uz universitātes un pieaugušo izglītību ir salīdzināmi ar tiem, kas attiecas uz citiem izglītības līmeņiem, tādā ziņā, ka tie piedāvā izvēli iegūt izglītību reģionālajās vai minoritāšu valodās vai apgūt šīs valodas kā izglītības priekšmetu. Bez tam, tāpat kā pirmsskolas izglītības gadījumā, papildu risinājums tiek piedāvāts gadījumos, kuros attiecīgais izglītības tips neatrodas tiešā valsts pārvaldes iestāžu kompetencē. Atsevišķās valstīs reģionālajās vai minoritāšu valodās runājošo skaits varētu tikt uzskatīts par nepietiekamu, lai iegūtu universitātes izglītību šajās valodās vai lai apgūtu šīs valodas kā atsevišķu priekšmetu. Attiecībā uz šo jautājumu paraugs aizgūts no valstīm, kurās saskaņā ar īpašu līgumu vai uz vispārējas vienošanās pamata attiecībā uz diplomu atzīšanu, atzīst tādu universitātes grādu, kuru reģionālās vai minoritātes valodā runājošais ieguvis citas valsts, kurā runā tajā pašā valodā, universitātē.

86. 1.g) panta pamatā ir rūpes par to, lai reģionālo vai minoritāšu valodu mācīšanu netiktu izolēta no to kultūras konteksta. Šīs valodas nereti saista ar atsevišķu vēsturi un īpašām tradīcijām. Reģionālo vai minoritāšu valodu vēsture veido Eiropas kultūras mantojuma daļu. Tādēļ būtu vēlams, lai tiem, kuri nezina šīs valodas, arī būtu pieeja tām.

87. Gadījumos, kad valstis ir apņēmušās garantēt reģionālo vai minoritāšu valodu apguves iespējas, tām jānodrošina šim mērķim nepieciešamie līdzekļi gan finanšu resursu, gan darbinieku un mācību materiālu ziņā. Hartā nav detalizēti jānorāda šīs nepieciešamās konsekvences. Tomēr attiecībā uz darbiniekiem paceļas jautājums par viņu kompetenci un līdz ar to par viņu apmācību. Šis ir ļoti būtisks aspekts, tādēļ īpaši tam veltīti 1.h) punkta noteikumi.

88. Izvērtējot izglītības un it īpaši skolu sistēmas fundamentālo nozīmi reģionālo vai minoritāšu valodu saglabāšanā, CAHLR uzskatīja par nepieciešamu nodrošināt atsevišķu institūciju vai institūcijas, lai uzraudzītu, kas šajā jomā tiek darīts. Šādas uzraugošās institūcijas raksturojums 1.i) pantā nav norādīts. Tādā veidā tā var būt izglītības pārvaldes institūcija vai neatkarīga institūcija. Šo funkciju iespējams arī nodot Hartas 7. panta 4. punktā minētajai institūcijai. Jebkurā gadījumā, saskaņā ar Hartu ir nepieciešams, lai uzraudzības konstatētie dati būtu pieejami plašai sabiedrībai.

89. Harta parasti saista reģionālo vai minoritāšu valodu aizsardzību ar ģeogrāfisko apvidu, kurā tās tradicionāli tiek lietotas. Taču 8. panta 2. punkts veido izņēmumu šim likumam. Tam par iemeslu bijusi atskārsme, ka mūsdienu mobilitātes apstākļos teritoriālais princips vairs var nebūt pietiekams praktiskā ziņā, lai efektīvi aizsargātu reģionālās vai minoritāšu valodas. Jo sevišķi tas attiecas uz lielo skaitu šajās valodās runājošo, kuri ir emigrējuši uz lielajām pilsētām. Tomēr ņemot vērā grūtības, kas saistītas ar noteikumu par izglītību piemērošanu arī reģionālajām vai minoritāšu valodām ārpus to tradicionālajām teritoriālajām robežām, 8. panta 2. punkts ir izstrādāts elastīgā veidā attiecībā uz izrietošām saistībām un jebkurā gadījumā ir piemērojams tikai situācijās, ja reģionālās vai minoritātes valodas lietotāju skaits attaisno šo līdzekļu piemērošanu.

9. pants – Tiesu varas iestādes

90. Šī panta 1. punkts piemērojams tiem tiesas iecirkņiem, kuros iedzīvotāju skaits, kuri lieto reģionālās vai minoritāšu valodas, attaisno attiecīgo līdzekļu piemērošanu. Šis nosacījums daļēji attiecas uz vispārējo principu vairumā Hartas noteikumu, kas skar reģionālo vai minoritāšu valodu aizsardzību teritorijās, kurās tās tradicionāli lietotas. Attiecībā uz augstākajām tiesām ārpus teritorijām, kurās tiek lietotas reģionālās vai minoritāšu valodas, attiecīgās valsts ziņā ir ņemt vērā tiesu varas sistēmas un instanču hierarhijas īpašo raksturu.

91. 9. panta 1. punkta ievadeikuma formulējums tāpat atspoguļo CAHLR rūpes par tiesu varas sistēmas pamata principu aizstāvēšanu, tādu kā pušu vienlīdzība un izvairīšanās no nepamatotiem kavējumiem tiesas procesā, vērsšanās pret iespējamu reģionālo vai minoritāšu valodu atbalstam radīto iespēju neatbilstošu izmantošanu. Šie leģitīmie apsvērumi tomēr neattaisno nekādus vispārējus ierobežojumus attiecībā uz šajā punkta noteiktajām pušu saistībām; piedāvāto iespēju neatbilstoša izmantošana būs jānosaka tiesnesim katrā individuālā gadījumā.

92. Hartas tekstā krimināllietu, civillietu un administratīvo lietu izskatīšanas procesi ir nodalīti un nodrošinātās izvēles ir pielāgotas to īpašajam raksturam. Kā saprotams no vārdiem "un/vai", dažas no šīm izvēlēm iespējams pielāgot kopā.

93. 9. panta 1. punkta noteiktās prasības attiecas uz tiesas procesu. Atkarībā no tiesu varas pārvaldības īpašās kārtības katrā valstī, jēdziens "tiesas" būtu jāsaprot kā tāds, kas ietver arī citas institūcijas, kuras veic tiesu varas funkcijas. Jo īpaši tas attiecas uz c) apakšpunktā noteikto.

94. 9. panta 1. punkta apakšpunktos a), b) un c) piedāvātā pirmā izvēle izmanto formulējumu "vadīt tiesas procesu reģionālajās vai minoritāšu valodās". Šis formulējums nozīmē, ka attiecīgā reģionālā vai minoritāšu valoda var tikt izmantota tiesas zālē tajos tiesas procesos, kuros kāda no pusēm runā šajā valodā. Tomēr tas ir katras valsts ziņā, ņemot vērā šīs valsts tiesu varas sistēmas īpašās iezīmes, noteikt precīzu saturu vārdiem "vadīt tiesas procesu".

95. Jāatzīmē, ka 1.a.ii. punkts, kurā puses apņemas garantēt apsūdzētajam tiesības lietot viņa/viņas reģionālo vai minoritāšu valodu, pārsniedz Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 3.e) punktā noteiktās apsūdzēto tiesības uz bezmaksas tulku pakalpojumiem, ja viņš nesaprot tiesā lietoto valodu vai nerunā tajā. Tāpat kā apakšpunkti b.ii un c.ii, tas balstīts uz pieņēmumu, ka pat gadījumos, ja reģionālajā vai minoritāšu valodā runājošie spēj sazināties oficiālajā valodā, kad runa iet par argumentāciju tiesas priekšā, viņiem var būt nepieciešama iespēja izteikt sevi valodā, kura emocionāli ir vistuvākā, vai kurā viņi var brīvāk izteikties. Tādā veidā tas nesaskanētu ar Hartas mērķi, jo tās piemērošana tiktu traucēta praktiskās nepieciešamības situācijās. No otras puses, ņemot vērā, ka šie noteikumi pārsniedz strikti cilvēktiesību perspektīvu, patiesībā dodot apsūdzētajam iespēju brīvi izvēlēties, un tam nepieciešams šīm nolūkam paredzēts nodrošinājums atbilstoši apsūdzētā lēmumam, tika uzskatīts par saprātīgu atļaut valstīm nelielu rīcības brīvību lemt, vai pieņemt to vai nē, un ierobežot tās piemērošanu atsevišķos tiesu iecirkņos.

96. 1.d) panta mērķis ir nodrošināt, lai nepieciešamo tulku vai tulkojumu izmantošana 9. panta 1.b) un c) punktu piemērošanas gadījumā būtu bez maksas. To valstu gadījumā, kuras neizvēlas šo apakšpunktu, tas ir viņu pašu ziņā, atrisināt šo jautājumu vai nu atbilstoši esošās likumdošanas prasībām vai pieņemot jaunus īpašus noteikumus, kuros tiktu ņemtas vērā reģionālo vai minoritāšu valodu vajadzības. Attiecīgi izmaksas pilnībā vai daļēji varētu būt jāsedz personai, kura lūdz šo darbību veikt, vai arī tās varētu tikt sadalītas pušu starpā, utt.

97. 2. pants attiecas uz tādu juridisku dokumentu derīgumu, kuri ir sastādīti reģionālajā vai minoritātes valodā. Tā saturs faktiski ir ierobežots tādā nozīmē, ka tas nenorāda visus apstākļus, lai vērtētu juridiska dokumenta derīgumu, bet gan aprobežojas ar viena noteikuma nostiprināšanu, ka tas vien, ka dokuments ir sastādīts reģionālajā vai minoritātes valodā, nevar būt par iemeslu, lai noliegtu šīs dokumenta derīgumu.

Turklāt tas nekavē valsti pievienot papildus formalitātes šādos gadījumos, piemēram, prasību nodrošināt noteikta formulējuma sertifikāta pievienošanu oficiālajā valodā. 1. b) pants norāda, ka dokumenta saturs, kuru izmanto reģionālajā vai minoritāšu valodā runājošā puse, tiek darīts zināms, tiešā vai netiešā veidā (ar sludinājuma palīdzību, valsts informācijas dienesta starpniecību, utt.), otrai pusei vai ieinteresētām trešajām pusēm, kuras nerunā reģionālajā vai minoritāšu valodā, tādā formā, kuru tās var saprast.

98. 9. panta 2. punkta piemērošana nemazina iespēju piemērot līgumus un konvencijas par savstarpējo palīdzību juridiskos jautājumos, katrā no kuriem ir skaidri atrunāts jautājums par valodu lietošanas iespēju.

99. 3. pants attiecas uz likumdošanas aktu tekstu tulkojumiem reģionālajā vai minoritāšu valodā. Formulējums "ja vien tas netiek nodrošināts citādā veidā" attiecas uz gadījumiem, kad attiecīgais dokuments jau ir pieejams reģionālajā vai minoritāšu valodā, jo tas jau ticis iztulkots līdzīgā vai identiskā valodā, kas ir citas valsts oficiālā valoda.

10. pants – Administratīvās valsts varas institūcijas un sabiedriskie dienesti

100. Šī panta mērķis ir ļaut reģionālajās vai minoritāšu valodās runājošiem īstenot savas pilsoņu tiesības un pildīt pilsoniskos pienākumus apstākļos, kuros tiek respektēta viņu izteiksmes forma.

101. Šie noteikumi galvenokārt ir veidoti, lai uzlabotu saziņu valsts pārvaldes institūciju un reģionālajās vai minoritāšu valodās runājošo starpā. Tā ir taisnība, ka sociālā un kultūras situācija ir attīstījies tādā veidā, ka ievērojami lielākā daļa šajās valodās runājošo ir bilingvāli un spēj lietot oficiālo valodu, lai sazinātos ar valsts pārvaldes institūcijām. Tomēr atļaujai izmantot reģionālās vai minoritāšu valodas attiecībās ar šīm institūcijām ir būtiska nozīme attiecība uz šo valodu statusu un attīstību, kā arī no subjektīva redzespunkta. Ir skaidrs, ka, ja valoda tiktu pilnība norobežota no attiecībām ar valsts varas iestādēm, faktiski tā tiktu pilnība noliegta, jo valoda ir sabiedrības saziņas līdzeklis un to nevar sašaurināt tikai uz privāto attiecību jomu. Turklāt, ja valodai tiek liegta pieeja politiskajai, juridiskajai vai administratīvajai jomai, tā pakāpeniski zaudēs visu tās terminoloģijas potenciālu šajās jomās un kļūs par valodu ar "fiziskiem trūkumiem", kurā nav iespējams izpausties ikvienā no kopienas dzīves aspektiem.

102. 10. pants iedala valsts pārvaldes institūciju rīcības veidus trīs kategorijās:

- valsts pārvaldes institūciju rīcība: tas ir valsts pārvaldes institūciju tradicionāla rīcība, jo īpaši sabiedrības prerogatīvu vai likumdošanas varas īstenošanas formā (1. punkts);
- vietējo un reģionālo varas institūciju rīcība, kas ir vispārējas subnacionālas teritoriālas institūcijas ar pašpārvaldes varu (2. punkts);
- institūciju, kas nodrošina sabiedriskos pakalpojumus un atrodas sabiedrības kontrolē, rīcība, neatkarīgi no tā, vai tā veikta saskaņā ar publiskajām tiesībām vai privāttiesībām: pasta pakalpojumi, slimnīcas, elektrība, transports, utt. (3. punkts).

103. Katrā jomā, adekvāti piemērojot iesaistīto valsts varas institūciju vai iestāžu īpašo raksturu, tiek ņemta vērā valodu situāciju daudzveidība. Dažos gadījumos reģionālās vai minoritāšu valodas īpašības ļauj to atzīt par "gandrīz-oficiālo" valodu, tādējādi padarot to, attiecīgajā teritorijā, par darba valodu vai par valsts pārvaldes institūciju ikdienas saziņas valodu. (Pāriešana uz oficiālo vai biežāk runāto valodu joprojām ir norma saziņā ar personām, kuras nerunā reģionālajā vai minoritāšu valodā.) Alternatīvi valodu var izmantot vismaz attiecībās, kādas šādām varas institūcijām var būt ar personām, kuras vēršas pie tām šajā valodā. Ja šādi risinājumi reģionālās vai minoritāšu valodas objektīvajā situācijā tomēr izrādās nerealizējami, lai aizsargātu attiecīgajā valodā runājošo stāvokli tiek nodrošināti minimālie pasākumi: likumīgi drīkst iesniegt mutiskus vai rakstiskus iesniegumus vai dokumentus reģionālajā vai minoritāšu valodā, tomēr tas neuzliek par pienākumu atbildi sniegt šajā valodā.

104. 1. un 3. pantā pušu saistības tiek noteiktas ar frāzi "ciktāl tas ir saprātīgi iespējams". Šie noteikumi nav paredzēti, lai aizvietotu mācības realizēšanu, kas pusēm uzlikta saskaņā ar 2. panta 2. un 3. punktā, 1.

punktā noteikto, no pušu saistību saraksta izlaižot dažus Hartas III daļas noteikumus attiecībā uz katru atsevišķo valodu. Tomēr šie noteikumi tiecas ņemt vērā faktu, ka daži no nodrošinātajiem pasākumiem ir saistīti ar ievērojamu līdzdalību finanšu, darbinieku un apmācību ziņā. Kādu ar valodu saistītu noteikumu pieņemšana obligāti ietver sevī saistības nodrošināt to īstenošanai nepieciešamos resursus un veikt administratīvus pasākumus, kas nepieciešami, lai padarītu tos darboties spējīgu. Tomēr ir saprotams, ka var būt tādi apstākļi, kuros pilnīga un nekvalificēta attiecīgo noteikumu piemērošana nav vai vēl nav reālistiska. Frāze "ciktāl tas ir saprātīgi iespējams" ļauj pusēm, īstenojot attiecīgos noteikumus, noteikt individuālos gadījumos, vai šādi apstākļi pastāv.

105. 2. punktā izmantotais jēdziens un pušu pienākums "atļaut un/vai veicināt" ir izstrādāts tā, lai ņemtu vērā vietējās un reģionālās autonomijas principu. Tas nenozīmē to, ka šeit atrunāto noteikumu, kas attiecas uz varas institūcijām, kas ir vistuvāk pilsoņiem, piemērošana ir mazāk nozīmīga. CAHLR apzinājās, ka dažu Hartas noteikumu īstenošana atrodas vietējo vai reģionālo varas institūciju kompetences lokā un var radīt tām ievērojamas izmaksas. Pusēm jānodrošina, ka Hartas īstenošana respektē vietējās autonomijas principu kā tas noteikts Eiropas Vietējo pašvaldību hartā un jo īpaši tās 9. panta 1. punktā, kas nosaka, ka: "Vietējām varām valsts ekonomiskās politikas ietvaros ir tiesības uz pietiekamiem pašu finanšu resursiem, ar kuriem tās drīkst brīvi rīkoties savu pilnvaru robežās".

106. 2. a) pants nosaka reģionālās vai minoritāšu valodas izmantošanu reģionālajās vai vietējās valsts varas iestādēs. Šis formulējums ir domāts, lai norādītu to, ka reģionālās vai minoritāšu valodas var tikt izmantotas kā attiecīgās varas iestādes darba valoda; taču tas nenozīmē, ka reģionālo vai minoritāšu valodu var izmantot saziņā ar centrālo valdību.

11. pants – Plašsaziņas līdzekļi

107. Lai nosargātu reģionālās vai minoritāšu valodas, būtiski svarīgs ir laiks un vieta, ko šīs valodas var sagādāt plašsaziņas līdzekļos. Mūsdienās neviena valoda nevar saglabāt savu ietekmi, ja vien tai nav pieejamas plašsaziņas līdzekļu jaunās formas. Šo līdzekļu attīstība visā pasaulē un tehnoloģiju progress izraisa ne tik plaši lietoto valodu kultūras ietekmes mazināšanos. Lielajiem plašsaziņas līdzekļiem, jo īpaši televīzijai, mērķauditorijas lielums pārsvarā ir izšķirošs faktors. Bet reģionālās vai minoritāšu valodas pārstāv mazu kultūras tirgu. Par spīti jaunajām iespējām, kuras piedāvā apraides tehnoloģiju attīstība, patiesība joprojām ir tāda, ka, lai piekļūtu plašsaziņas līdzekļiem, tām nepieciešams sabiedrības atbalsts. Taču plašsaziņas līdzekļi veido jomu, kurā sabiedrības intervence ir ierobežota un iedarbība ar noteikumu palīdzību nav pārāk efektīva. Valsts pārvaldes institūcijas ietekmē šo jomu, būtībā veicinot un nodrošinot palīdzību. Lai panāktu, ka šāda veicināšana un atbalsts tiek nodrošināts reģionālajām vai minoritāšu valodām, Harta prasa valstīm nodrošināt garantijas dažādos līmeņos.

108. Šajā pantā nodrošinātie pasākumi ir reģionālo vai minoritāšu valodu lietotāju interesēs šo valodu atbilstošajā ģeogrāfiskajā apvidū. Taču 1. panta formulējums šai ziņā, kas atšķiras no formulējuma citos pantos, ņem vērā audiovizuālo plašsaziņas līdzekļu īpašo raksturu. Tādā veidā pat ja pasākumi ir veikti ar norādi uz kādu noteiktu teritoriju, to ietekme var sniegties tālu aiz tās robežām; no otras puses pasākumus nav nepieciešams veikt attiecīgās teritorijas robežās, nodrošinot, ka šie pasākumi ir tur dzīvojošo interesēs.

109. Ir konstatēts, ka valsts pārvaldes institūcijām dažādās valstīs ir atšķirīgas pakāpes kontrole pār plašsaziņas līdzekļiem. Šī iemesla dēļ 1. un 3. punktā ir norādīts, ka to saistību pakāpe ir noteikta ar to kompetences, varas pakāpi vai likumīgo lomu šajā jomā. Turklāt jāuzsver, ka katrā valstī plašsaziņas līdzekļu autonomijas princips ierobežo valsts likumīgo lomu likumdošanas struktūras un apstākļu veidošanā, kuru ietvarā šīs panta mērķis var tikt sasniegts.

110. 11. panta 1. punkts atšķir pasākumus, kuri ir paredzēti reģionālo vai minoritāšu valodu interesēs radio un televīzijas jomā atbilstoši tam, vai tie veic sabiedrības pakalpojumu misiju. Šāda misija, kuru var veikt sabiedriskās vai privātās apraides iestādes, ietver plašas programmas virknes nodrošināšanu, tostarp rūpes par minoritāšu gaumi un interesēm. Šajā kontekstā valsts var piemērot nosacījumus (piemēram,

likumdošanā vai apraides specifikācijā) programmu translēšanai reģionālajās vai minoritāšu valodās. Šo situāciju risina apakšpunkts a). No otras puses, ja apraide aptver tikai privātā sektora funkcijas, valsts nevar izdarīt nekā vairāk kā vien "veicināt un/vai radīt apstākļus" (b) u c) apakšpunkts). Tikai pēdējā no iepriekš minētajām situācijām ir attiecināma uz rakstiskajiem plašsaziņas līdzekļiem (e) apakšpunkts). Situācijās, kad tas ir atbilstoši, pušu veiktie pasākumi ietver nepieciešamo frekvenču piešķiršanu tiem, kuri veido pārraides reģionālajās vai minoritāšu valodās.

111. Tomēr lai gan valstīm ir neliela loma attiecībā uz plašsaziņas līdzekļiem, parasti tās vismaz īsteno savu varu, lai garantētu saziņas brīvību, vai veic pasākumus, kuri ietver šķēršļu novēršanu, kas traucē šai brīvībai. Šī iemesla dēļ 2. punkts neietver tos pašus noteikumus, kurus ietver 1. punkts, attiecībā uz valsts pārvaldes institūciju kompetences apmēru. Pienākums garantēt uztveres brīvību attiecas ne vien uz ar nolūku radītiem šķēršļiem programmu, kuras tiek translētas no kaimiņu valstīm, uztveršanā, bet arī pasīviem apstākļiem, kuri rodas no kompetento valsts varas institūciju nespējas atbilstoši rīkoties, lai šāda uztveršana būtu iespējama.

112. Paturot prātā faktu, ka programmas, kuras tiek translētas no kaimiņu valstīm, var nepakļauties tiem pašiem likumā noteiktajiem apstākļiem kā tās programmas, kuras ir veidotas attiecīgās puses teritorijā, šī punkta trešais teikums ievieš aizsargmehānismu, kurš formulēts tāpat kā Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 10. panta 2. punkta ietvertie nosacījumi attiecībā uz izteiksmes brīvību. Tomēr jāvērs uzmanība uz to, ka attiecībā uz televīziju tām valstīm, kuras ir Eiropas Konvencijas par pārrobežu televīziju Līgumslēdzējas valstis, tos apstākļus un nosacījumus, pamatojoties uz kuriem Hartas 11. panta 2. punktā garantētās brīvības varētu tikt ierobežotas, noteiks šī Konvencija, jo īpaši tās programmu pakalpojumu, kas atbilst Konvencijas par pārrobežu televīziju noteikumiem, retranslācijas neierobežošanas princips šo valstu teritorijās. Turklāt šī punkta noteikumi neietekmē nepieciešamību ievērot autortiesības.

113. 11. panta 3. punkts nodrošina, lai reģionālo vai minoritāšu valodu lietotāju intereses tiktu pārstāvētas tādās institūcijās, kuras izveidotas, lai garantētu informācijas līdzekļu plurālismu. Šāda kārtība izveidota lielākajā daļā Eiropas valstu. Vārdi "vai ņemtas vērā" tika ievietoti, paredzot iespējamus sarežģījumus, kas varētu rasties, nosakot to, kuri ir reģionālo vai minoritāšu valodu lietotāju pārstāvji. Taču CAHLR uzskatīja, ka ir pietiekami, ja lingvistiskās grupas tiek pārstāvētas uz līdzīgu noteikumu pamata kā citas iedzīvotāju kategorijas. To var nokārtot, piemēram, ar to institūciju starpniecību, kuras pārstāv reģionālās vai minoritāšu valodas saskaņā ar Hartas 7. panta 4. punktu.

12. pants – Kultūras aktivitātes un iestādes

114. Šajā jomā, tāpat kā saistībā ar 11. pantu, valstīm tiek prasīts uzņemties saistības tādā apmērā, kādā sniedzas valsts pārvaldes institūciju kompetence, vara vai leģitīmā loma, kas nodrošina tām iespēju efektīvi rīkoties. Taču ņemot vērā valsts pārvaldes institūciju neapšaubāmo ietekmi uz nosacījumiem, pamatojoties uz kuriem kultūras iestādes tiek izmantotas, Harta prasa tām nodrošināt to, ka reģionālajām vai minoritāšu valodām ir atbilstoša vieta šādu iestāžu funkcionēšanā.

115. 1.a punktā valstis tiek aicinātas veicināt tādas iniciatīvas, kas ir raksturīgas reģionālo vai minoritāšu valodu kultūras izteiksmes veidam. Šo iniciatīvu atbalstam parasti izmanto līdzekļus, kas paredzēti kultūras veicināšanas nolūkiem. Formulējums "veicināt, lai būtu pieejami darbi" aptver – atkarībā no attiecīgā kultūras pasākuma tipa - publikācijas, režiju, izrādes, izplatīšanu, translēšanu, utt.

116. Reģionālajām vai minoritāšu valodām nav tāda pati kultūras produktivitāte kā plašāk lietotām valodām, jo šajās valodās runājošo skaists ir mazāks. Lai veicinātu šo valodu lietošanu un arī nodrošinātu šajās valodās runājošajiem pieeju milzīgajam kultūras mantojumam, ir nepieciešami līdzekļi, lai veiktu tulkošanu, dublēšanu, sinhrono tulkošanu un titrēšanu (1. c) pants). Izvairīšanās no kultūras šķēršļiem nozīmē divvirzienu procesu. Tādēļ reģionālo vai minoritāšu valodu dzīvotspējai un statusam ir būtiski svarīgi, lai šajās valodās radītie nozīmīgie darbi kļūtu zināmi plašākai sabiedrībai. Šāds ir 1. b) punkta mērķis.

117. Attiecībā uz kultūras iestāžu darbību, tas ir to iestāžu darbību, kuru uzdevums ir veikt vai atbalstīt kultūras pasākumus visdažādākajās formās, valstis tiek aicinātas nodrošināt, lai šādas institūcijas savās programmās piešķir pietiekamu nozīmi reģionālo vai minoritāšu valodu zināšanām un lietošanai, kā arī to kultūrai (12. panta, 1. punkta d) līdz f) apakšpunkti). Harta protams nevar precizēt, kādā veidā reģionālās vai minoritāšu valodas varētu tikt iekļautas šo institūciju veiktajos pasākumos. Tajā runāts tikai par "attiecīgu līdzekļu piešķiršanu" tām. Valstu loma šajā jomā ir vadība un uzraudzība; tām netiek lūgts pašām veicināt šos mērķus, bet tikai "nodrošināt", ka šiem mērķiem tiek sekots.

118. Tāpat Harta nosaka katrai reģionālajai vai minoritāšu valodai izveidot institūciju, kura ir atbildīga par šajās valodās radītu darbu apkopošanu, to kopiju saglabāšanu un izplatīšanu (12. panta 1. g) punkts). Paturot prātā vājo situāciju, kādā atrodas daudzas reģionālās vai minoritāšu valodas, šādu darbu ir nepieciešams organizēt sistemātiski, atstājot to valstu ziņā izlemt, kādā veidā tas organizējams. Lai īstenotu g) punktu, atsevišķām valstīm var būt nepieciešams pielāgot savu likumdošanu attiecībā uz obligāto eksemplāru un arhīviem, lai ietilpinotā institūcija var piedalīties reģionālo vai minoritāšu valodā radīto darbu saglabāšanā.

119. 12. panta 1. apakšpunkta piemērošana attiecas uz teritoriju, kurā tiek lietotas reģionālās vai minoritāšu valodas, lai gan ir zināms, ka praksē daudzu no šo noteikumu ietekme sniedzas aiz šīs teritorijas robežām. Taču ņemot vērā kultūras veicināšanas dabu un vajadzības ārpus apvidiem, kurās šīs valodas tradicionāli tiek lietotas (jo īpaši iekšējās imigrācijas rezultātā), 12. panta 2. apakšpunkts ievieš noteikumus, kas atbilst 8. panta 2. apakšpunktam.

120. Visas valstis cenšas veicināt savu nacionālo kultūru ārvalstīs. Lai sniegtu pilnīgu un patiesu iespaidu par attiecīgo kultūru, šādiem veicināšanas pasākumiem nevajadzētu pamest novārtā reģionālās vai minoritāšu valodas. Šīs saistības, kas noteiktas 12. panta 3. apakšpunktā, veido vienu paņēmieni, kā īstenot reģionālo vai minoritāšu valodu atzīšanas principu, kas ietverts Hartas II daļas 7. panta 1.a) apakšpunktā.

13. pants – Ekonomiskā un sabiedriskā dzīve

121. Eiropas Padomes valstīm raksturīgajā ekonomiskajā un sociālajā sistēmā valsts pārvaldes iestāžu iejaukšanās ekonomiskajā un sociālajā dzīvē galvenokārt ir saistīta ar likumu un noteikumu pasludināšanu. Šajos apstākļos iespēja rīkoties no valsts pārvaldes iestāžu puses, lai reģionālās vai minoritāšu valodas saņemtu pienācīgu uzmanību, šajās nozarēs ir ierobežota. Tomēr Harta nodrošina noteiktu daudzumu pasākumu šajā jomā. No vienas puses tā tiecas novērst pasākumus, kas aizliedz vai kavē šādu valodu lietošanu ekonomiskajā un sociālajā dzīvē un, no otras puses, piedāvā vairākus pozitīvus pasākumus.

122. 13. panta 1. apakšpunkta noteikumi nodrošina konkrētu nediskriminācijas principa piemērošanu. Tieši tādēļ šos noteikumus paredzēts piemērot visā Līgumslēdzēju valstu teritorijā un ne vien tās teritorijas daļās, kurās tiek lietotas reģionālās vai minoritāšu valodas.

123. Hartas 13. panta 2. apakšpunkts uzskaita dažādus konkrētus pasākumus, kas sniedz atbalstu šajā nozarē reģionālajām vai minoritāšu valodām. Praktisku apsvērumu dēļ tie ir noteikti tajā ģeogrāfiskajā apvidū, kurā šīs valodas tiek lietotas. Attiecībā uz noteikumu "tiklīdz, cik tas ir saprātīgi iespējams" jāveic atsauce uz paskaidrojumu pie 10. panta iepriekš (skatīt 104. rindkopu). Visbeidzot, pušu saistības sniedzas tikai tiklīdz, cik valsts varas iestādes ir kompetentas. Šis noteikums tomēr attiecas tikai uz c) apakšpunktu.

14. pants – Starpvalstu sakari

124. Šis pants paplašina un attīsta 7. panta 1. i) apakšpunktā izklāstītās idejas un tādēļ jāveic atsauce uz iepriekš sniegtajiem (skatīt rindkopas 69.-70.).

125. Pārrobežu sadarbība daudzās jomās attīstās starp dažādu valstu kaimiņu reģioniem. Ir ievērojams, ka

noteiktos gadījumos šāda situācija joprojām var tikt uzskatīta par problemātisku teritoriālās integritātes izpratnē. Līdztekus pašreizējai tendencei Eiropas valstīm satuvināties, attiecīgajām valstīm tiek piedāvāta iespēja izmantot "kultūras faktoru", lai uzlabotu to savstarpējo sapratni. Eiropas Padome ir izstrādājusi konvencijas par pārrobežu sadarbību vietējā un reģionālā līmenī pamatprincipus. Lai gan ir vēlams, lai šāda sadarbība izveidotos vispārējā kārtībā, b) apakšpunkts uzsver, ka tas jo īpaši tā notiek, ja vienu un to pašu valodu runā robežas abās pusēs.

126. Iecerētā sadarbība var paplašināties uz tādiem jautājumiem kā skolu sadraudzība, skolotāju apmaiņas programmas, diplomu un kvalifikācijas savstarpēja atzīšana, kopēju kultūras pasākumu organizēšana, kultūras vērtību izplatīšana tālāk (grāmatu, filmu, izstāžu, utt.), kā arī kultūras aģentūru organizēti pārrobežu pasākumi (teātru kompānijas, lektori, utt.). Dažos apstākļos tas var būt arī pietiekams (un daudz lētāks) līdzeklis Hartas citos pantos noteikto saistību īstenošanai: piemēram, attiecībā uz noteikumiem par augstākās izglītības mācību iestādēm saskaņā ar 8. panta 1. e) apakšpunktu divpusējā vienošanās var paredzēt kārtību, kas ļautu attiecīgajiem studentiem apmeklēt atbilstošas iestādes kaimiņu valstī.

IV daļa – Hartas piemērošana

(15.-17. pants)

127. Lai Eiropas Padome, tās dalībvalstis un plaša sabiedrība varētu uzraudzīt Hartas īstenošanu, Harta ir centusies radīt periodisku ziņojumu sistēmu, kuros puses atskaitās par paveikto noteikumu īstenošanā. Šie ziņojumi jāsniedz ik pēc trīs gadiem; taču pirmais ziņojums, kurš paredzēts, lai aprakstītu reģionālo vai minoritāšu valodu situāciju laikā, kad Harta stājās spēkā attiecīgajā valstī, ir jāsniedz viena gada laikā pēc šī datuma.

128. Lai nodrošinātu Hartas īstenošanas uzraudzības sistēmas efektivitāti, Hartā paredzēta ekspertu komitejas nodibināšana ar nolūku pārbaudīt pušu iesniegtos ziņojumus. Ekspertu komitejai būs iespēja tikties ar tādām institūcijām vai asociācijām, kuras vēlēšies nodot papildus informāciju vai raksturot kādu īpašu situāciju, kas saistīta ar Hartas, jo īpaši tās III daļas (16. panta 2. apakšpunkta) piemērošanu. Ekspertu komitejā varēs vērsties tikai tādas institūcijas, kas tiesiski izveidotas kādā no iesaisītājam pusēm, un tikai par jautājumiem, kas attiecas uz šo pusi. Šī nosacījuma mērķis ir novērst to, lai grupas, kuru vadības centrs atrodas ārpus ar Hartas īstenošanu saistītās puses teritorijas, neizmanto izveidoto uzraudzības sistēmu, lai radītu nesaskaņas pušu starpā.

129. Jāuzsver, ka šī nav šķietami tiesiska rakstura sūdzību procedūra. Ekspertu komitejai noteikts uzraudzīt tikai Hartas īstenošanu, kā arī saņemt ar to saistītu informāciju. 16. pantā minētās institūcijas nedrīkst lūgt to darboties vairāk vai mazāk kā tiesiskās apelācijas institūciju.

130. Ekspertu komitejai ir tiesības pārliecināties, vai iesniegtā informācija atbilst situācijai attiecīgajā valstī, kā arī doties vizītēs uz tām, lai iegūtu papildus paskaidrojumus vai informāciju, kas nepieciešama izpētes nolūkos. Ekspertu ziņojuma prezentācijas laikā par iegūtajiem rezultātiem tiks ziņots Ministru komitejai, kā arī tiks pievienoti attiecīgo valstu sniegtie paskaidrojumi. Lai gan var likties, ka atklātības nolūkos šie ziņojumi būtu automātiski jāpublicē, tika uzskatīts, ka, tā kā tie var saturēt ieteikumus Ministru komitejas rekomendāciju izstrādei kādai no valstīm vai vairākām valstīm, tas būtu jāatstāj Ministru komitejas ziņā katrā gadījumā atsevišķi izlemēt, kādā apmērā attiecīgais ziņojums būtu jāpublicē.

131. Ekspertu komitejas locekļu skaits atbilst Hartas Līgumslēdzēju pušu skaitam. Tām jābūt personām ar atzītu kompetenci reģionālo vai minoritāšu valodu jomā. Tajā pašā laikā, liekot uzsvāru uz tādām būtiskām personas īpašībām kā "augstākā integritāte", Harta precīzi nosaka, ka komitejai izvirzītajiem ekspertiem, veicot to pienākumus, jābūt brīviem rīkoties neatkarīgi un nepakļauties attiecīgās valdības norādījumiem.

132. Šī Hartas īstenošanas uzraudzības, kuru veic ekspertu komiteja, tehnika palīdzēs apkopot objektīvo

informāciju, kas attiecas uz reģionālo vai minoritāšu valodu situāciju, vienlaicīgi pilnībā respektējot valstu konkrēto atbildību.

V daļa – Beigu noteikumi

133. Beigu noteikumos, kas ietverti 18. līdz 23. pantā, ievērots beigu noteikumu paraugs, kas raksturīgs Eiropas Padomes noslēgtajām vienošanām un konvencijām.

134. Šajos beigu noteikumos tika nolemts neiekļaut atrunu par teritoriju, kas ļauj valstīm no Hartas redzesloka izslēgt daļu no to teritorijas. Tas darīts tādēļ, ka pašreizējās Hartas raksturīgākā pazīme tāpat jau ir noteikumu piemērošana noteiktām teritorijām, proti tām, kurās lieto reģionālās vai minoritāšu valodas; turklāt, Līgumslēdzējām valstīm jau ir tiesības, pamatojoties uz 3. panta 1. apakšpunktu, noteikt tās reģionālās vai minoritāšu valodas, uz kurām attieksies to veiktie pasākumi.

135. Saskaņā ar 21. panta noteikumiem pusēm ir tiesības veikt atsevišķas atrunas tikai attiecībā uz Hartas 7. panta 2. - 5. apakšpunktiem. CAHLR uzskatīja, ka Līgumslēdzējām valstīm nebūtu jāparedz iespēja pievienot atrunas attiecībā uz 7. panta 1. apakšpunktu, jo šis apakšpunkts satur mērķus un principus. Attiecībā uz III daļu CAHLR uzskatīja, ka tekstā, kurš jau tāpat ļauj pusēm tik lielu izvēli, kā iespēju izvēlēties saistības, kuras pildīt, atrunu pievienošanas iespēja būtu nepiemērota.

136. Ņemot vērā Hartas tematikas nozīmi daudzām valstīm, kuras nav Eiropas Padomes locekles, tika nolemts, ka Harta būs atvērta konvencija, kurai pievienoties var tikt aicinātas arī valstis, kuras nav dalībvalstis (20. pants).